

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ นักเรียนนอกผู้ใฝ่ธรรม รายงานโดย ภาวินี จาก

หนังสือธรรมจักร ประจำเดือน กุมภาพันธ์ 2545

คัดลอกจาก <http://mahamakuta.inet.co.th/T-BOOK/February-45.html>

เข้าตรุษของวันอาทิตย์ที่ 6 มกราคม 2545 ได้มีข่าวที่สะเทือนใจชาวพุทธและวงการ
ตุลาการเกิดขึ้นคือ ข่าวอสังกรรมของ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีต
นายกรัฐมนตรี อดีตประธานองคมนตรี อดีตประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่ง
โลก และอดีตตำแหน่งสำคัญอีกมากมาย ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี ด้วยวัย 94 ปี เศษ
หนังสือพิมพ์รายวันฉบับวันจันทร์ที่ 7 ม.ค. ในประเทศไทยทุกฉบับลงข่าวพาดหัว
ออกพร้อมเพรียง ไทยรัฐพาดหัวข่าวว่า "สูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ ศ.สัญญา
ธรรมศักดิ์ ถึงแก่อสังกรรม ไทยสูญเสียปูชนียบุคคล " ส่วนมติชน บรรยายถึงชีวิตอัน
งดงามของ 'สัญญา ธรรมศักดิ์' หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับ
วันรุ่งขึ้น คือวันอังคารที่ 8 ม.ค. 45 ได้ทำเป็นบทความพิเศษ หน้า 1 สดุดีเกียรติคุณ
ของศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง
ในช่วงเดือนตุลาคม 2516 ที่เรารู้จักกันว่าเป็นวันที่ 14 ตุลา วันมหาวิปโยค เพราะเกิด
การประท้วงนองเลือดโค่นล้มอำนาจเผด็จการทหาร

ฯพณฯ สัญญา เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย อยู่ในช่วงเวลาคับขันนั้น และ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรี ศาสตราจารย์สัญญาฯ จึงเป็นผู้นำทางการเมืองคนเดียว ที่ถูกเรียก
ได้อย่างเต็มปากว่า นายกรัฐมนตรี

ชีวิตของท่านมีเรื่องโลดโผนพิสดารน่ารู้ยิ่งมาก แต่จะพักไว้แค่นี้ จะขอมาให้ท่าน
รู้จักประวัติส่วนตัวท่านอาจารย์ย่อๆ เสียก่อน

อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2450 ที่บ้านข้างวัด
อรุณราชวราราม ตำบลบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี (ในสมัยนั้น)
มหาอำมาตย์ตรีพระยาธรรมสารเวชวิทยวิเศษภักดี (ทองดี ธรรมศักดิ์) เป็นบิดา
คุณหญิงชั้น ธรรมสารเวชย์เป็นมารดา ท่านเกิดในครอบครัวผู้พิพากษา บิดาของท่าน
เป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์

ท่านเริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกที่โรงเรียนทวิธาภิเชก เมื่ออายุได้ 6 ขวบ แล้วย้ายไปเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ พออายุได้ 11 ปี ท่านบิดาถึงอสัญกรรม

ท่านเล่าว่าชีวิตท่านผกผันทันที ครอบครัวที่เคยสุขสบายต้องประสบความลำบากยากจน เคยนั่งรถเก๋งไปโรงเรียน จำต้องเดินไปโรงเรียน ท่านได้รับทุกข์โทมนัสอย่างแสนสาหัสอีกครั้ง เมื่อนายบรรจง ธรรมศักดิ์ ซึ่งได้รับทุนของกรมรถไฟไปเรียนวิศวกรรมที่ฟิลาเดลเฟีย สหรัฐอเมริกา เสียชีวิตที่สหรัฐ

แต่ท่านก็เรียนต่อจนจบมัธยมหกที่โรงเรียน อัสสัมชัญ

ท่านเริ่มรับราชการครั้งแรกเป็นนักเรียนล่าม ที่กระทรวงยุติธรรม และเรียนกฎหมายไปด้วยจนจบเป็นเนติบัณฑิต เมื่อปี พ.ศ. 2471 อายุ 21 ปี ในปีรุ่งขึ้น คือปี พ.ศ. 2472 เข้าสอบแข่งขันได้คะแนนสูงสุดและได้รับทุนเล่าเรียน "รพีบุญนิติ" ไปศึกษาวิชากฎหมายต่อในประเทศอังกฤษ ที่สำนักมิดเดิลเทมเปิล ศึกษาอยู่ 3 ปี ก็สอบไล่ได้สำเร็จเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2475

ท่านเล่าว่า "ทุนรพีเก็บดอกเบี้ยยให้เป็นค่าใช้จ่ายค่าเล่าเรียนมันก็ได้น้อย เพราะเหตุว่าดอกเบี้ยยตอนนั้นถูก (เหมือนตอนนี้) นักเรียนทุนหลวงคนอื่นๆ

ท่านให้ปีละ 450 ปอนด์ (ปัจจุบัน ปี 2545 ให้ปีละ 19,640 ปอนด์)"

เมื่อกลับจากอังกฤษมาเป็นผู้พิพากษา ท่านยังไม่ทิ้งพระพุทธศาสนายังศึกษาพุทธธรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ ความจริงท่านเริ่มสนใจพระพุทธศาสนาตั้งแต่อยู่ที่อังกฤษ ท่านเล่าว่า ก่อนที่ท่านจะสอบได้ทุนรพีบุญนิติ ของเนติบัณฑิตยสภา ไปเรียนกฎหมายต่อ นั้น ท่านได้อุปสมบทหนึ่งพรรษาที่วัดเบญจมพิตราฯ ได้ศึกษาเล่าเรียนทางธรรมเท่าที่พระบวช 3 เดือนจะเรียนได้ โดยสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตติโสภโณ ป.ธ. 9) เมื่อครั้งเป็นพระเทพมุนี เป็นผู้สอนเอง การอุปสมบทครั้งนั้น เป็นการเพาะเชื้ออย่างสำคัญ

เมื่อท่านกำลังศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ท่านได้ฟังว่าที่เมืองฝรั่งก็มีการสอนพระพุทธศาสนา ดำเนินการโดยมหาโพธิสมาคมแห่งอินเดีย ซึ่งได้ไปตั้งสำนักเผยแพร่พระพุทธศาสนาอยู่ในกรุงลอนดอน ท่านจึงรู้สึกยินดีและตื่นเต้นเพราะไม่เคยนึกว่าจะมีมาก่อน ท่านจึงไปฟังเขาบรรยายธรรมทุกสัปดาห์ผู้สอนเป็นพระภิกษุชาวลังกา 2 รูป และอังกฤษชาวพุทธอีกหลายคน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2477 ท่านได้ร่วมกับชาวพุทธอีกหลายท่านก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น (เดิมชื่อว่าพุทธธรรมสมาคม) ในสมัยเริ่มแรกท่าน

ได้เป็นเลขานุการของสมาคมฯ นานหลายปี จนสุดท้ายท่านได้เป็นนายกสมาคมฯ เป็นเวลาถึง 10 ปี

เมื่อท่านพ้นหน้าที่นายกสมาคมฯ ท่านได้ไปช่วยเป็นกรรมการบริหารองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (The World Fellowship of Buddhists) ซึ่งรู้จักกันในชื่อย่อว่า พ.ส.ล. โดยทำหน้าที่เป็นรองประธาน และได้รับเลือกให้เป็นประธานองค์การฯ ในปี พ.ศ. 2527

แทนท่านหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล จนถึงปีพ.ศ. 2541 ท่านได้ขอลาออกเพราะสุขภาพไม่แข็งแรงและคุณแผน วรณเมธี ได้เป็นแทน จนถึงปัจจุบัน

น.พ. จักรธรรม ธรรมศักดิ์ รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข บุตรชายคนที่ 2 คนเล็ก ของศาสตราจารย์สัญญา กุลวาทถึงพ่อว่า...พ่อไม่เพียงเป็นที่รักเคารพของลูก ๆ แต่ยังเป็นที่รักนับถือของคนไทยทั่วไป พ่อเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่เที่ยงตรง สมถะ เปี่ยมคุณธรรม ยึดมั่นในอุดมการณ์ตุลาการ และมีความแน่วแน่มั่นคงต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาก

“พ่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาก และตลอดระยะเวลา 6 ปีที่พ่อป่วย จะได้รับพระราชทานดอกไม้อังคารวันอังคารมิได้ขาด” น.พ. จักรธรรม เผยอีกว่า...พ่อเป็นคนรักครอบครัวเป็นที่สุด ครอบครัวเราจะอยู่ที่บ้านทั้งหมด บนพื้นที่จำนวน 2 ไร่ และพ่อก็มักจะพ่ร่ำสอนลูกๆ ให้พอใจในสิ่งที่มีอยู่ อย่าเอาไรต์เอาเปรียบคนอื่น ท่านจึงเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูก พ่อเป็นลูกชาวสวน ฝั่งธนฯ สุขของพ่อคือการมีชีวิตที่เรียบง่าย ตอนที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และประธานองคมนตรี พ่อไม่ชอบมีรถขบวน ไม่ชอบมีคนห้อมล้อม พ่อชอบนั่งผ้าขาวม้า และชอบสนทนาธรรมกับท่านพุทธทาส และไปนอนที่สวนโมกข์เสมอ ช่วงป่วยพ่อทำวิปัสสนาบำเพ็ญตลอด 6 ปี โดยได้อธิฐานว่าอย่าให้ท่านเป็นภาระของใคร อย่าให้ท่านทรมาน ขอให้ท่านได้ตายไปอย่างสงบ พ่อจึงได้เขียนขึ้นตอนต่าง ๆ เมื่อท่านสิ้นลมหายใจลงในสมุดบันทึกไว้ 10 ปีก่อนว่า ต้องไปทำอะไรในวัง ระบุให้นำเงินของท่านที่มีอยู่มาดำเนินการอย่างไรบ้าง

“พ่อปรารถนาที่จะเห็นคนไทยทุกคนเป็นคนดี มีความสุข และอยากให้ประเทศไทยมีความร่มเย็น ไม่อยากเห็นเยาวชนและเด็กวัยรุ่นตกเป็นทาสวัตถุนิยมให้ช่วยกันรักษาความเป็นไทยไว้ตลอดไป”

ณ วันนี้แม้จะสิ้นศาสตราจารย์สัญญาไปแล้ว แต่คุณูปการที่ศาสตราจารย์สัญญา ได้
ทำไว้จะยังคงอยู่ต่อไป และขณะนี้กำลังมีโครงการจัดทำหนังสือ
“ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ คนของแผ่นดิน” เกิดขึ้น โดยเป็นแนวคิดเดิมของ
คณะกรรมการมูลนิธิศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ และบรรดาลูกศิษย์ลูกหาของท่าน
หลังจากที่ก่อนหน้านี้ได้เคยมีการจัดทำหนังสือ “84 ปี สัญญา ธรรมศักดิ์” ไปแล้ว

วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย นักหนังสือพิมพ์อาวุโส ผู้รับหน้าที่เขียนและเป็นบรรณาธิการ
หนังสือ “ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ คนของแผ่นดิน” เผยว่า

... โครงการนี้เดิมต่างคนต่างช่วยกันหาข้อมูลที่ตัวเองรู้ คนโน้นนิดคนนี้หน่อย
รวบรวมกันมาตลอด จนปลายปีที่ผ่านมาก็ได้รับการทาบทามให้รับผิดชอบหนังสือ
เล่มนี้ อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องยากเหลือเกินที่จะต้องรวบรวมข้อมูลที่เป็นรายละเอียด
ปลีกย่อยของชีวิตผู้ชายคนหนึ่ง

เพื่อที่จะนำเสนอให้สังคมได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ในตัวเขาที่ไม่ได้เกิดจากหน้าที่การ
งานหรือฐานะที่ร่ำรวย แต่เป็นความยิ่งใหญ่จากการกระทำที่เสียสละเพื่อแผ่นดินเกือบ
ชั่วชีวิต

งานเขียนชิ้นนี้คงจะไม่สำเร็จแน่ หากไม่ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี จากเครือข่าย
และผู้ใกล้ชิด ศาสตราจารย์สัญญา โดยเฉพาะญาติทางฝ่ายท่านผู้หญิงพวง ภริยา
ศาสตราจารย์สัญญา

“ได้เริ่มงานนี้ราวเดือน พ.ย.ปีกลาย ตอนนั้นก็เขียนไปได้ประมาณ 5 บทแล้ว จากที่คิด
ไว้ว่าน่าจะมีประมาณ 40 บท โชคดีอยู่อย่างที่ว่าแม้จะไม่ได้รู้จักอาจารย์เป็นการ
ส่วนตัว แต่ก็รู้จักกับญาติทางฝ่ายท่านผู้หญิงพวง เลยได้ข้อมูลบางส่วนที่บางคนยัง
ไม่รู้ อีกทั้งเมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เราก็เป็นนักข่าวอยู่แล้วและได้ร่วมรับรู้วีรกรรม
ของท่าน รู้จักชื่อท่านมานาน เลยไม่ยากที่จะเข้าไปหาข้อมูลเพิ่มเติมบางส่วนที่
ต้องการ”

สำหรับงานเขียนตั้งใจไว้ว่าจะให้มีครบทุกรส ทั้งชีวิตครอบครัว ชีวิตรักและชีวิตการ
ทำงาน เพื่อให้คนได้รู้จักท่านครบในทุกแง่มุม ว่าท่านทำอะไรจึงสามารถชนะใจ
หญิงที่ท่านรัก ทำอย่างไรจึงประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีเกร็ดเล็กๆ น้อยๆ
เกี่ยวกับการที่ท่านทำอะไรจึงประสบความสำเร็จ

ในหนังสือชีวประวัติที่เขียนถึงอาจารย์สัญญานั้น เราจะไม่ขูให้เห็นว่าท่านเคยเป็น
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นประธานสภา เป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือ
แม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรีหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา

แต่เราจะเน้นให้เห็นถึงชีวิตผู้ชายคนหนึ่งที่เกิดมาเพื่อเป็นลูกที่ดี เป็นสามีที่ดี เป็นพ่อที่ดี แล้วก็ป็นประชากร เป็นคนไทยที่ดี ที่นำคุณงามความดีมาสู่ประเทศอย่างใหญ่หลวง

หนังสือ"ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ คนของแผ่นดิน" มีกำหนดจัดทำให้แล้วเสร็จตามโครงการ ในเดือน ก.ย. 2545 นี้ นี้จะเป็นบันทึกชีวประวัติปุชนิยบุคคลที่น่าสนใจอีกเล่มหนึ่ง..

เป็นบันทึกสุดท้าย"นายกฯ พระราชทาน ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์"

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ชาวพุทธตัวอย่าง

๑) ประวัติ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นบุตรมหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวชวิเศษภักดี ศรีสัตยวัตตาดิพริพาหะ (ทองดี ธรรมศักดิ์) กับคุณหญิงชั้น ธรรมศักดิ์ และสมรสกับท่านผู้หญิงพะงา เพ็ญชาติ มีบุตรด้วยกัน ๒ คนคือ นายชาติศักดิ์ ธรรมศักดิ์ กับนายแพทย์จักรธรรม ธรรมศักดิ์ ท่านเคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรีในวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ จนถึงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯให้เป็นประธานองคมนตรีเรื่อยมา

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ สิริรวมอายุได้ ๙๔ ปี

๒) งานด้านพระพุทธศาสนา

๑. เป็นคณะผู้ร่วมก่อตั้งพุทธสมาคม แห่งประเทศไทย โดยได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ยกร่างข้อบังคับของพุทธสมาคม และได้รับการจดทะเบียนเป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๗๖

๒. ดำรงตำแหน่งเป็นนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งได้ทุ่มเททำงานด้าน พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

๓. ดำรงตำแหน่งเป็นประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกติดต่อกันยาวนาน ถึง ๑๕ ปี ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกเป็นอเนก ประการ จนได้รับเหรียญเชิดชูเกียรติขั้นที่ ๑ (WFB GRAND MERIT MEDAL) ใน วาระฉลองครบรอบ ๕๐ ปีขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกเมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

๓) แบบอย่างชาวพุทธที่ดี

๑) ความใฝ่รู้ เมื่อสิ้นบิดาแล้วท่านต้องต่อสู้ดิ้นรนทางการศึกษาเล่าเรียนโดยอาศัยทุน รพินุญนิตี ซึ่งต้องอาศัยความมั่นและทุ่มเทต่อการศึกษาอย่างมากจนประสบความสำเร็จ

๒) ความกตัญญูตเวที เมื่อสิ้นบิดา ท่านได้รับความช่วยเหลือจากพระยาอรรณกฤตินิ รุฑดี (ชม เพ็ญชาติ) ด้านการศึกษาและให้เข้าทำงาน ท่านจึงระลึกอยู่เสมอว่าในชีวิต ของท่านนอกจากแม่แล้ว พระยาอรรณกฤตินิรุฑดีเป็นผู้มีอุปการคุณ ซึ่งท่านก็สำนึกใน บุญคุณนี้ตลอดเวลา

๓) ความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะในการทำงานท่านกล่าวเสมอว่า “ความซื่อสัตย์ สุจริตยุติธรรมนี้แลเป็นความดีแท้จริง”

๔) ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านได้มีโอกาสรับใช้ใต้เบื้องพระอุคล บาทอย่างใกล้ชิด ได้รับการไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำรง

ตำแหน่งองคมนตรี และประธานองคมนตรีโดยลำดับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี ดัง จดหมายของดร.เชาวน์ ณ ศิลวันต์ ได้กล่าวถึงท่านไว้ว่า” กระทบได้เข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดาราม มีเรื่องหนึ่งที่ได้ทรงสั่งให้ กระทบเชิญพระ

ราชกระแสน้ำรับสั่งมายังท่านประธานว่า ที่อาจารย์สัญญาทำงาน (รับใช้เบื้องพระยุคลบาท) มาโดยตลอดยังไม่เคยทำอะไรผิดพลาดบกพร่องแม้แต่ครั้งเดียว”๑